

An aerial photograph of a river canyon. The river flows through a deep, green forested valley. In the foreground, the river makes a large, sweeping U-shaped meander. The inner curve of the meander is dominated by a wide, light-colored sandy bar. The surrounding cliffs are steep and covered in dense green trees. The sky is blue with some light clouds.

Өзендер

*«2030 жылы Қазақстан суы
мөлдір, ауасы таза, жасыл
желекті гүлденген ел болады!»
Н.Ә.
Назарбаев*

Су деген тіршіліктің наны емес пе?

Су деген табиғаттың жаны емес пе?

**Су жоқ жерде өмір жоқ, ол ақиқат
Күміс су қара жердің сәні емес пе?**

Жұмбақ

Жылт - жылт еткен
Жылғадан өткен.

Су немесе
өзен

Ирелендеген арқан
Қуып жете алман.

Өзе

н

Сабақтың тақырыбы:

«Өзендер»

Сабақтың мақсаты:

Білімділік - оқушылардың өзен туралы тірек білімдерін еске түсіре отырып, өзен тақырыбын оқып үйрету.

Тәрбиелік – ізденімпаздыққа баулу, өзендерді қорғауға, оның қажеттілігін түсіне білуге үйрету.

Дамытушылық – сөйлеу қабілетін дамыту, жаңа мағлұматтар беру арқылы ой-өрісін кеңейту, шығармашылыққа баулу.

Кіріспе сұрақтар

1. Өзен дегеніміз не?
2. Қандай өзендерді білеміз?
3. Мақал-мәтел, жұмбақ, тыйым сөздер айтып, жарысайық.

Тірек -сызба

Жазықтық
өзен

Тау өзені

Өзе
н

Бастауы

Сағасы

Саласы

Жазықтық өзені

Тау өзені

Өзен дегеніміз -арна деп аталатын ойпаңмен ағатын су.

Бастау - өзен ағып шығатын жер.

Сағасы - өзеннің барып құяр жері.

Саласы – оң және сол. Есіл – Ертістің сол жақ саласы, Арыс - Сырдарияның оң жақ саласы.

Ертіс Өзені

Сырдария өзені

Есіл өзені

Іле өзені

Өзендегі шоңғалдар

Торғай өзені

Жайық өзені

Атырау

Аңғар

Өзен

Арна

Жайылма

*Атырау - өзен сағасына жинақталып,
тармаққа бөліну.*

*Аңғар- өзен бастауынан сағасына
дейінгі әрі кең, әрі ұзынша ойыс алқап.*

Арна – аңғардың табанындағы ойыс.

*Жайылма – аңғардың өзен тасығанда
су басатын бөлігі.*

Өзен суларының негізгі бөлігі

Бастау

Өзен жағалауындағы тегіс аңғарды өзен жайылмасы дейді.

Өзен құяр жерінде бірнеше тарауларға бөлініп кетті. Бұл жерді атырау деп атайды.

Жоғарғы ағысы

Ортаңғы ағысы

Саласы

Сағасы

Өзен суларының негізгі бөлігі.

Өзен

A diagram illustrating the structure of a river flow. On the left, a vertical blue rounded rectangle is labeled "Өзен" (River). A vertical line extends from the right side of this rectangle. Four horizontal arrows point from this line to the right, each entering a blue wavy banner. The banners are stacked vertically and labeled from top to bottom: "Жоғарғы ағыс" (Upper flow), "Орта ағыс" (Middle flow), "Төменгі ағыс" (Lower flow), and "Төменгі ағыс" (Lower flow).

Жоғарғы ағыс

Орта ағыс

Төменгі ағыс

Өзен

**Суайр
ықтар**

**Сарқыр
амалар**

**Өзен
жүйес
і**

**Шоңғ
алдар**

**Өзен
алабы**

**Өзен
режи
мі**

Өзен жүйесі - өзеннің барлық салаларымен бірігіп қосылуы.

Шоңгалдар - өзен арнасындағы қатты жыныстар.

Өзен алабы – өзен және оның салаларымен су жинайтын жері.

Өзен режимі – өзен суы мөлшерінің жыл ішінде өзгеру ерекшелігі.

Сарқырама – өзеннің биік кемерден құлап ағатын бөлігі.

Суайрықтар - өзен алқаптарын бір-бірінен бөліп жататын қыраттарды атайды.

Өзен

**Су
тасуы**

Тасқын

**Сабасын
а
түсуі**

Су тасуы деп – жыл сайын белгілі бір маусымда қайталанып отыратын өзендегі су мөлшерінің көбеюі.

Тасқын - өзендегі су деңгейінің кенет көтерілуі.

Сабасына түсуі – өзендегі судың ең төменгі күйі.

Өзендердің шаруашылық маңызы:

1. Тіршілікке қолайлы жерлер.
2. Электр қуатын өндіреді.
3. Өзен кемелері жолаушы, жүк тасымалдайды.
4. Өзен суын зауыт, фабрикалар пайдаланады.
5. Ауылшаруашылығында жер суаруға пайдаланады.

Рольдік

ойын:

ӨЗЕ

Н

Сарамандық жұмыс №9

Тапсырма: Картадан кез-келген өзенді тауып, сипаттама бер

<i>Өзен аты</i>	<i>Қай алапқа кіреді?</i>	<i>Салалары</i>
1. Ертіс	Солтүстік Мұзды мұхиты алабы	Тобыл, Есіл (Сол жақ) Үлбі, Бұқтырма (Оң жақ)

Жұм
бақт
ар

Кәне бәрің ойлаңдар,
Бізде қандай өзен бар?
таңдаңдар.

Он өзеннің ішінен,
Бес өзенді

(Волга, Басқан, Жайық, Днепр, Сарқан, Лена, Дон, Сарысу, Конго, Ертіс)

Басталар жерін не дейді?
Құяр жерін не дейді?

Оң және сол жағаны
Қалай қарап біл дейді?

(Өзеннің бастауы, сағасы, оң және сол салалары).

Су бармайтын жөнді
Көлге қауіп төнді.

Ластанудан тағы
Қорғау керек көлді.

(Арал теңізі мен Балқаш көлі)

Бекіту.

Сәйкестендіру тесті:

А) Ластанған суды

Ә) Саға

Б) Сала

В) Сарқырама

Г) Өзен жүйесі

Д) Өзен ағысы

Е) Су тасуы

1) Өзеннің биік кемерден құлап ағатын бөлігі

2) Жыл сайын белгілі бір маусымда қайталанып отыратын өзендегі су мөлшерінің көбеюі.

3) Өзеннің барлық салаларымен бірігіп қосылуы.

4) Жоғары, ортаңғы, төменгі

5) Өзеннің барып құяр жері.

6) Сүзгіден өткізу

7) Оң және сол.

An aerial photograph of a tropical island. The water is a vibrant turquoise color, transitioning to a deeper blue as it extends to the horizon. The island is covered in lush green vegetation, including palm trees. The sky is a clear, bright blue, dotted with fluffy white clouds. The overall scene is idyllic and serene.

Ойланайық.....

Өзендер неге ластануда?

Өзендерді ластанудан қалай сақтауға, қорғауға болады?

1. БББ-кестесін толтыру әдісі пайдаланылады

Білемін	Білдім	Мен үшін жаңалық	Білгім келеді

Өзеннің сызбанұсқасы.

Үйге тапсырма:

§44. Өзендер

*- “Өзен, суларды қорғау туралы
менің жобам” (әңгіме жазу).*

*Сау
болыңыздар!*